

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛЬ
МОНГОЛ ХЭЛ, СОЁЛЫН СУРГУУЛЬ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛЬ
МОНГОЛ ХЭЛ, СОЁЛЫН СУРГУУЛЬ

МОНГОЛ БИЧГИЙН ЗӨВ БИЧИХ
ДҮРМИЙН ХУРААНГУЙ,
МЭДЛЭГ ШАЛГАХ СОРИЛ

(нэмэн зассан гураб дахь хэвлэл)

УЛААНБААТАР
2009

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛЬ
МОНГОЛ ХЭЛ, СОЁЛЫН СУРГУУЛЬ**

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛЬ
МОНГОЛ ХЭЛ, СОЁЛЫН СУРГУУЛЬ

**Монгол бичгийн зөв бичих
дүрмийн хураангуй,
мэдлэг шалгах сорил**

(нэмэн зассан гурав дахь хэвлэл)

**Улаанбаатар
2009**

Монгол бичгийн зөв бичих дүрмийн хураангуй, мэдлэг шалгах сорил

Ш.Чоймаа, Д.Заяабаатар

Монгол улсын их сургууль,
Улаанбаатар 2009

Тус номын дижитал хувилбарыг МУИС-ын Монгол хэл
соёлын сургуулийн Эх бичиг-Алтай судлалын тэнхимиин
профессор Ш.Чоймаа багшийн зөвшөөрөл, заавраар
бэлтгэж оруулав.

Нэг дүгээр хэсэг

- Хавтас ... 1
- Дотор хавтас ... 2
- Оршил ... 3, 4, 5
- Монгол бичгийн цагаан толгой ... 6, 7, 8
- Урт эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 9
- Хос эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 10
- Дэвсгэр үсгийн тухай ... 10
- Тийн ялгалын нөхцөлийг зөв дагуулах нь ... 11
- Нэрийн хамаатуулах ёс, Түүнийг зөв бичих нь ... 12
- Ерөнхийлөн хамаатуулах нөхцөлтэй тийн ялгал ... 12

Хоёр дугаар хэсэг

- Олон тоо ... 13
- Үйлийн цагаар төгсгөх нөхцөл ... 14
- Үйлийн биеэр төгсөх нөхцөл ... 15
- Үйл үгийн тодотгон холбох нөхцөл ... 16
- Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбох нөхцөл ... 16, 17
- Үйл үгийн хэвийн нөхцөл ... 18
- Үйл үгийн байдлын нөхцөл ... 18
- Үйл үг бүтээх дагаврууд ... 19

Гурав дугаар хэсэг

- Нэр үг бүтээх дагаврууд ... 20, 21, 22, 23
- Холбох эгшгийн дүрэм ... 24, 25
- Дэвсгэр үсгээр төгссөн үйл үгс ... 26, 27, 28, 29
- Нүдлэн тогтоох уламжлалт бичлэгтэй үгс ... 30

Дөрөв дүгээр хэсэг

- Сорил ... 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42
- Сорилын хариу ... 43, 44

DDC
494.23'076
x-756

ISBN 978-99929-53-27-6
© Зохиогчийн эрх хамгаалагдсан.

Зохиогчид:
Монгол Улсын төрийн шагналт, гавьяат багш,
доктор, профессор Ш. ЧОЙМАА
Хэл бичгийн ухааны доктор (Ph.D) Д. ЗАЯАБААТАР

Хянан нягталсан:
Эх бичиг судлалын магистр Э. Мөнх-Үчрал

Хэвлэсэн газар: Битпресс ХХК
Хэвлэсэн он: 2009
Хэвлэлийн хуудас: 3 хх
Хэвлэсэн тоо: 1000 ш

ОРШИЛ

Монгол угсаатны бичиг соёлын арвин баялаг сан хөмрөгийн дотор “монгол бичиг” хэмээх үсэг бичгийн тогтолцоо чухал байр суурийг эзэлдэг. Түүнийг сурч эзэмшихийн тулд, хамгийн түрүүнд зөв бичихэд баримтлах тулгуур зарчмуудыг сайтар ухаж ойлгох хэрэгтэй.

Монгол бичгийн зөв бичих зүйн хамгийн гол мөрдлөг нь үзүүн зарчим юм. Эл зарчим нь, үг болон бүтээврийн бүтцийг тогтвортой хадгалж, үгийн язгуур, үндэс түүнд угсан залгах дагавар, нөхцөлийн хэлбэрийг эвдэхгүй байхыг чухалчилдаг. Жишээ нь: Орчин цагийн монгол хэлэнд шагнах, агнах, дагнах, эгнэх гэж ярьж бичиж байна. Гэтэл монгол бичгээр шангнаху, ангнаху, дангнаху, энгнэхүү гэж бичдэг. Учир нь тухайн үгийн язгуур нь шанг (шан), анг (ан), данг (дан), энг (эн) тул тийнхүү язгуур, үндсийг эвдэлгүй бичдэг журамтай. Тиймээс уг үгийнхээ язгуур үндэс, дагавар нөхцөлийн хэлбэрийг нүдэлчихвэл зөв бичих дүрэм нь тун хялбар юм.

Монгол бичгээр зөв бичиж сурахын тулд үгийн бүтэц, хэлзүйн дүрэм журмыг бодож бичих учиртай. Академич Б.Ринчен гуайн иш татсанчлан, кирилл үсгийн дүрмээр “Сурагчид зургаа дахин явуулав” гэж бичсэнийг дөрвөн янзаар ухаж болох бөгөөд монгол бичгээр бол:

1. **ААНДАЛЬ СААДЫЧАГ**
2. **ААНДАЛЬ СААДЫЧАГ**
3. **ААНДАЛЬ СААДЫЧАГ**
4. **ААНДАЛЬ СААДЫЧАГ**

гэж бичих ёстой. Хэлэх аялгыг дууриан бичдэг кирил үсгийн дүрмээр сурагчид гэж бичихдээ сурагч хүнд гэж байгаа юм уу, олон сурагч гэж байгаа юм уу гэдгийг анхаардаггүй бичдэг бол монгол бичигт тэр бүрийг бодож бичих учиртай болдог.

Монгол бичгээр зөв бичихийн тул нэг язгууртай, төрөл үгсийг байнга санах хэрэгтэй. Жишээлбэл, дараах гэдэг үгийг монгол бичгээр “*daruuhu*” () гэж бичдэг. Энэ үгийн язгуур нь “*daru*” (-) тул түүнтэй төрөл бүх үгст уг язгуур дурс хувиралгүй орно. Тухайлбал:

	<i>darmal</i> - <i>darymal</i>
	<i>daranuu</i> - <i>darynuu</i>
	<i>daru</i> - <i>daryuu</i>
	<i>daramal</i> - <i>darymala</i>
	<i>darymal</i> - <i>darygulaa</i>
	<i>darygulaa</i> - <i>darygulaa</i>
	<i>daraac</i> - <i>daryasuu</i>
	<i>daryasuu</i> - <i>daryduu</i>
	<i>daryduu</i> - <i>darygal</i>
	<i>darygal</i> - <i>darygal</i>

хэмээн төрөл үгийн язгуурыг хувиргалгүй адил дүрээр бичнэ.

Монгол бичгийн зөв бичих эүйд үгийн язгуур, үндсийн араас угсрал залгах дагавар, нөхцөл нь чанга, хөндий буюу эр, эм үгэнд залгах хоёрхон хэлбэртэй байдгийг анхаарах хэрэгтэй. Жишээлбэл, монгол бичгийн хэлний үйл үгээс нэр үг үүсгэх -лга, -лгэ (- -) гэсэн хоёр хэлбэртэй дагаврыг кирил үсгийн дүрэмд -лга⁴, -лгага⁴, -лаг⁴ гэсэн олон хувилбараар бичдэг. Дараах жишээг харьцуулан үзнэ үү.

бичигийн	бичигийн	бичигийн	бичигийн	бичигийн
зарчмын	зарчмын	зарчмын	зарчмын	зарчмын
түүрүүнд	түүрүүнд	түүрүүнд	түүрүүнд	түүрүүнд
шаралдаа	шаралдаа	шаралдаа	шаралдаа	шаралдаа
дохиж	дохиж	дохиж	дохиж	дохиж

Зөв бичих дүрмийн толиос үгийн язгуур, үндсийг харах боломжтой тул юун түрүүнд үг хувилган бичих ёсыг эрхэмлэн эзэмших нь чухал.

Бид энэхүү номдоо, монгол бичгийн зөв бичих зүйн үндсэн зарчмыг жишээ баримт, тайлбарын хамт тоймлон багтаасан бөгөөд тус хичээлийг зааж байгаа багш, заалгаж байгаа шавь, бие даан суралцагч хүмүүсийн алинд ч тус нэмэр болно гэдэгт найдна. Гагцхүү жишээ дасгалаар баяжуулан үзэх хэрэгтэй.

Түүнчлэн, монгол бичгийн хичээлийг зааж буй багш нарт санаа сэдэл болгох зорилгоор товч сорилыг боловсруулан оруулсан хийгээд эл сорил нь улсын болон уралдаант шалгалтад бэлтгэхэд гарын авлага болохыг сануулан хэлсү.

Бичгийн мэлмий тань тэгшигч

Бичгийн чиймс тань дэлгэрэг!

МУ-ын төрийн шагналт, гавьяат багш
МУИС-ийн профессор, шинжлэх ухааны доктор (Sc.D)
Шаравын ЧОЙМАА

Монгол бичгийн цагаан толгой

Эгшиг		a	э	и	о, у	ө, ү
Гийгүүлэгч		ж ж ж ж	ж ж ж ж	ж ж ж ж	ж ж ж ж	ж ж ж ж
н	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж
ө	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж
х	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж
г	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж
ж	ж ж	ж ж	ж ж	ж ж	ж ж	ж ж
ч	ж ж	ж ж	ж ж	ж ж	ж ж	ж ж
я	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж	ж ж ж

T	ଫାର	ଶବ୍ଦ ପାଠ					
d	ଫାର ପ୍ଲ	ଶବ୍ଦ ପାଠ					
m	ମାର ମାର	ମାର ମାର	ମାର ମାର	ମାର ମାର	ମାର ମାର	ମାର ମାର	ମାର ମାର
l	ଲାଲ ଲାଲ	ଲାଲ ଲାଲ	ଲାଲ ଲାଲ	ଲାଲ ଲାଲ	ଲାଲ ଲାଲ	ଲାଲ ଲାଲ	ଲାଲ ଲାଲ
p	ପାର ପାର	ପାର ପାର	ପାର ପାର	ପାର ପାର	ପାର ପାର	ପାର ପାର	ପାର ପାର
c	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର
III	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର	କାର କାର
v	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର
II	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର	ବାର ବାର

Ф	Ө Ө Ө	Ө Ө Ө	Ө Ө Ө	Ө Ө Ө	Ө Ө Ө	Ө Ө Ө
К	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т
Х	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х
ЛХ	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х	Х Х Х
З	М М М	М М М	М М М	М М М	М М М	М М М
Ц	М М М	М М М	М М М	М М М	М М М	М М М
Ж	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т	Т Т Т

УРТ ЭГШГИЙГ ТЭМДЭГЛЭХ ҮНДСЭН ЗАРЧИМ

1. Эгшиг + Г (г·г) + Эгшиг гэсэн нийлмэжээр

Аадар	(аадар)	Будүүн	(будүүн)
Аалыг	(аалыг)	Гөвөө	(төлөө)
Барийг	(барийг)	Хөдөлж	(өөдлж)
Барийг (төөс)	(барийг)	Хүчирхэл	(уруул)
Барийг (бороо)	(барийг)	Хүчирхэл	(хүчирхэл)
Барийг (шүүс)	(барийг)	Хүчирхэл	(шүүс)
Барийг (шигий)	(барийг)	Хүчирхэл	(шигий)
Барийг (төжээх)	(барийг)	Хүчирхэл	(төжээх)
Барийг (хөдөө)	(барийг)	Хүчирхэл	(хөдөө)
Барийг (заявар)	(барийг)	Хүчирхэл	(заявар)
Барийг (өөдөм)	(барийг)	Хүчирхэл	(өөдөм)
Барийг (шудар)	(барийг)	Хүчирхэл	(шудар)
Барийг (ааль)	(барийг)	Хүчирхэл	(ааль)

2. И + й (й) + А/Э гэсэн нийлмэжээр

Дамжгаа	(дамжгаа)	Ханиа-	- (ханиа-)
Довжкоо	(дожкоо)	Инээ-	- (инээ-)
Духиаг	(тажиа)	Индуу	(индуу)
Духиаг	(дохио)	Индуу	(шудан)
Духиаг (хураас)	(хураас)	Индуу	(хувьхэд)
Духиаг (зохиол)	(зохиол)	Индуу	(загаан)
Духиаг (хүүль)	(хүүль)	Индуу	(цүүц)
Духиаг (түүх)	(түүх)	Индуу	(даага)
Духиаг (түүх)	(түүх)	Индуу	(дүү хөгжим)

3. Ижил буюу ижил бус хоёр дээсшигээр

Дургаат	(дургаат)	Дүүрэг	(дүүрэг)
Дургаат	(ноос)	Дүүрэг	(мантуу)
Дургаат	(жож)	Дүүрэг	(шүүц)
Дургаат	(зэж)	Дүүрэг	(сүргээлт)
Дургаат	(аагаап)	Дүүрэг	(цаагаан)
Дургаат	(аагаап)	Дүүрэг	(дээдэл)
Дургаат	(аав)	Дүүрэг	(өнөө)

4. Богино эгшигээр бичиж, уртаар дуудах

Үүр	(үүр)	Үүр	(үүр)
Үүр	(аагаап)	Үүр	(аагаап)
Үүр	(аав)	Үүр	(дараа)
Үүр	(аав)	Үүр	(даага)
Үүр	(аав)	Үүр	(дээдэл)
Үүр	(аав)	Үүр	(цагаан)
Үүр	(аав)	Үүр	(шүүц)
Үүр	(аав)	Үүр	(өнөө)

Тайлбар Эгшиг давхарлах, богино эгшигээр бичиж уртаар дуудах хэлбэр нь уламжлалыг баримтлан бичдэг цөөн үзэнд тохиолдоно.

ХОС ЭГШГИЙГ ТЭМДЭГЛЭХ ҮНДСЭН ЗАРЧИМ

**1. Эгшиг + Й (՞) + И гэсэн нийлэмжээр –
угийн эхэн, дунд тэмдэглэнэ.**

Үйм-	Үйм-
Үйлд-	(үйлд-)
Үйр-	(үйр-)
Үйс-	(үйс)
Туйл	(туйл)
Буугийл	(буугийл)
Үйтгар	(үйтгар)
Хойрго	(хойрго)
Хойтон	(хойтон)
Нойр	(ноир)
Сойлго	(сойлго)
Бойтог	(бойтог)
Сайхан	(сайхан)
Найр	(найр)
Байр	(байр)
Айл	(айл)

Тайлбар: Дээрх аргыг угийн эхэнд, дунд хэрэглэнэ. “Үй” хос эгшигийг угийн эхний үед бичихдээ нэг шилбийг хасаж бичдэг. Жишээ нь: Үйл (үйл), Өүрэл (гүйцэх) гэх мэт.

**2. Үгшиг + И (՞) гэсэн нийлэмжээр угийн адагт болон
ганиц үет угийн хос эгшигийг тэмдэглэнэ.**

Хэлэх	(хэлэх)
Сэтгэх	(сэтгэх)
Нямдай	(нямдай)
Ахуй	(ахуй)
Сүй	(сүй)
Хормой	(хормой)
Хоолой	(хоолой)
Яргуй	(яргуй)
Хантай	(хантай)
Нохой	(нохой)
Сухай	(сухай)
Далай	(далай)
Ой	(ой)
Буй	(буй)
Хүй	(хүй)
Цай	(цай)
Гай	(гай)

ДЭВСГЭР ҮСГИЙН ТУХАЙ

Үе төгсгөж, ардаа эгшигийг орж чадах гийгүүлэгчийг дэвсгэр үсэг гэдэг.

Дэвсгэр үсгүүд	ХАТУУ ДЭВСГЭР						ЗӨӨЛӨН ДЭВСГЭР					
	б	г	г	р	с	д	м	л	н	нг	в	й
дунд	б	г	г	р	с	д	м	л	н	нг	в	й
адагт	б	г	г	р	с	д	м	л	н	нг	в	й

Тийн ялгал	Хөхцөл	Кирилл үсгээр	Зөв дагуулах ёс	Жишиг үсгээр	Кирилл үсгээр
	1	-ын	Эгшгээр төгссөн үгэнд	Тийн үг Тийн үг	эгчийн ахын
	2	-ийн -н	н (-и-) -ээс бусад гийгүүлэгчээр төгссөн үгэнд	Тийн н Тийн н	зургийн гэрийн
	3	-ы -ий	н (-и-) -ээр төгссөн үгэнд	Тийн ө Тийн ө	хүний сарны
	4	-д	Эгшиг, зөвлөн дэвсгэрээр төгссөн үгэнд	Тийн д Тийн д	эгчид номд
	5	-т	Хатуу дэвсгэрээр төгссөн үгэнд	Тийн т Тийн т	зургат гэрт
	6	-аа ⁴	Өгөх оршихын тийн ялгалын эртний хэлбэр	Тийн аа Тийн аа	танаа газраа
	7	-ыг -ийг	Эгшгээр төгссөн үгэнд	Тийн ыг Тийн ыг	ахыг эгчийг
	8	-г	Гийгүүлэгчээр төгссөн үгэнд	Тийн г Тийн г	зургийг номыг
	9	-аас ⁴	Ялгахгүй дагуулна.	Тийн аас Тийн аас	ахаас гэрээс
	10		Эгшгээр төгссөн үгэнд	Тийн тийн Тийн тийн	ахаар эгчээр
	11	-аар ⁴	Гийгүүлэгчээр төгссөн үгэнд	Тийн аар Тийн аар	зургаар гэрээр
	12	-тай ³	Ялгахгүй дагуулна.	Тийн тай Тийн тай	ахтай гэртэй
	13	-лугаа -лүгээ	Үгийн эр, эмийг харгалзан дагуулна.	Тийн лугаа Тийн лүгээ	ах лугаа эгч лүгээ

ТИЙН ЯЛГАЛЫН НӨХЦӨЛИЙГ ЗӨВ ДАГУУЛАХ НЬ

Тийн ялгал	Хөхцөл	Кирилл үсгээр	Зөв дагуулах ёс	Жишиг үсгээр	Кирилл үсгээр
Харьяалах	1	-ын	Эгшгээр төгссөн үгэнд	Тийн үг Тийн үг	эгчийн ахын
	2	-ийн -н	н (-и-) -ээс бусад гийгүүлэгчээр төгссөн үгэнд	Тийн н Тийн н	зургийн гэрийн
	3	-ы -ий	н (-и-) -ээр төгссөн үгэнд	Тийн ө Тийн ө	хүний сарны
Өгөх, орших	4	-д	Эгшиг, зөвлөн дэвсгэрээр төгссөн үгэнд	Тийн д Тийн д	эгчид номд
	5	-т	Хатуу дэвсгэрээр төгссөн үгэнд	Тийн т Тийн т	зургат гэрт
	6	-аа ⁴	Өгөх оршихын тийн ялгалын эртний хэлбэр	Тийн аа Тийн аа	танаа газраа
Заах	7	-ыг -ийг	Эгшгээр төгссөн үгэнд	Тийн ыг Тийн ыг	ахыг эгчийг
	8	-г	Гийгүүлэгчээр төгссөн үгэнд	Тийн г Тийн г	зургийг номыг
Гарах	9	-аас ⁴	Ялгахгүй дагуулна.	Тийн аас Тийн аас	ахаас гэрээс
Үйлдэх	10		Эгшгээр төгссөн үгэнд	Тийн тийн Тийн тийн	ахаар эгчээр
	11	-аар ⁴	Гийгүүлэгчээр төгссөн үгэнд	Тийн аар Тийн аар	зургаар гэрээр
Хамтрак	12	-тай ³	Ялгахгүй дагуулна.	Тийн тай Тийн тай	ахтай гэртэй
	13	-лугаа -лүгээ	Үгийн эр, эмийг харгалзан дагуулна.	Тийн лугаа Тийн лүгээ	ах лугаа эгч лүгээ

НЭРИЙН ХАМААТУУЛАХ ёС, ТҮҮНИЙГ ЗӨВ БИЧИХ НЬ						
Хамаатал	Ерөнхийлон хамаатуулах	Гурван биед хамаатуулах				
		I бие	II бие	III бие		
Нөхцөл	ө	э	ү	ү	ү	ү
Одоогийн дуудлага	aa ⁴	минь маань	чинь тань	нь		
Зөв дагуулах ёс	Энэжүүлэхэд мөнжин түүжүүлэхэд мөнжин	Багажийн дагуулна.	Дагуулна. Багажийн	Багажийн дагуулна.	Багажийн дагуулна.	Багажийн дагуулна.
Жүүх	өөрөөр	өөрөөр	өөрөөр	өөрөөр	өөрөөр	өөрөөр
Кирилл үсээр	башаа	дээрдээр	дээрдээр	дээрдээр	дээрдээр	дээрдээр

Тайлбар Монгол бичигт, эрд хэсүүнд эхийн дундаж хоёр янзаар дагуулдаг байснаа сүүл уед ганц хэлбэрийг ялгалгүй дагуулах болжсээ.

ЕРӨНХИЙЛӨН ХАМААТУУЛАХ НӨХЦӨЛТЭЙ ТИЙН ЯЛГАЛ						
Тийн ялгал	Харьяалах	Өгөх, орших	Заах	Гарах	Үйлдэх	Хамтраг
Нөхцөл	э	ү	ү	ү	ү	ү
Товчлох хэлбэр	-	-	-	-	-	-
Одоогийн дуудлага	-ынхаа ² -ийнхаа ⁴ -ныхаа ² -нийхаа ²	-даа ⁴ -таа ⁴	-гаа ⁴ -ыгаа ² -ийгээ ²	-аасаа ⁴	-аарпaa ⁴	-тайгаа ³

Монгол бичгийн зөв бичих дүрмийн хураангуй, мэдлэг шалгах сорил

Ш.Чоймаа, Д.Заяабаатар

Монгол улсын их сургууль,
Улаанбаатар 2009

Тус номын дижитал хувилбарыг МУИС-ын Монгол хэл
соёлын сургуулийн Эх бичиг-Алтай судлалын тэнхимиин
профессор Ш.Чоймаа багшийн зөвшөөрөл, заавраар
бэлтгэж оруулав.

Нэг дүгээр хэсэг

- Хавтас ... 1
- Дотор хавтас ... 2
- Оршил ... 3, 4, 5
- Монгол бичгийн цагаан толгой ... 6, 7, 8
- Урт эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 9
- Хос эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 10
- Дэвсгэр үсгийн тухай ... 10
- Тийн ялгалын нөхцөлийг зөв дагуулах нь ... 11
- Нэрийн хамаатуулах ёс, Түүнийг зөв бичих нь ... 12
- Ерөнхийлөн хамаатуулах нөхцөлтэй тийн ялгал ... 12

Хоёр дугаар хэсэг

- Олон тоо ... 13
- Үйлийн цагаар төгсгөх нөхцөл ... 14
- Үйлийн биеэр төгсөх нөхцөл ... 15
- Үйл үгийн тодотгон холбох нөхцөл ... 16
- Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбох нөхцөл ... 16, 17
- Үйл үгийн хэвийн нөхцөл ... 18
- Үйл үгийн байдлын нөхцөл ... 18
- Үйл үг бүтээх дагаврууд ... 19

Гурav дугаар хэсэг

- Нэр үг бүтээх дагаврууд ... 20, 21, 22, 23
- Холбох эгшгийн дүрэм ... 24, 25
- Дэвсгэр үсгээр төгссөн үйл үгс ... 26, 27, 28, 29
- Нүдлэн тогтоох уламжлалт бичлэгтэй үгс ... 30

Дөрөв дүгээр хэсэг

- Сорил ... 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42
- Сорилын хариу ... 43, 44

НЭРИЙН ХАМААТУУЛАХ ЁС, ТҮҮНИЙГ ЗӨВ БИЧИХ НЬ						
Хамаатал	Ерөнхийлөн хамаатуулах	Гурван биед хамаатуулах				
		I бие	II бие	III бие		
Нөхцөл	ж.	ж.	ж.	ж.	ж.	ж.
Одоогийн дуудлага	aa ⁴	минь маань	чинь тань	нь		
Зөв дагуулах ёс	жесээрэвэр жесээрэвэр	жесээрэвэр жесээрэвэр	жесээрэвэр жесээрэвэр	жесээрэвэр жесээрэвэр	жесээрэвэр жесээрэвэр	жесээрэвэр жесээрэвэр
Жинни жинни	ж.	ж.	ж.	ж.	ж.	ж.
Кирилл кирилл	башваа башваа	башваа башваа	башваа башваа	башваа башваа	башваа башваа	башваа башваа
Тайлбар Монгол бичигт, эрдүүлэхэд энэ зөв бичигтэйгээ хоёр янзаар дагуулдаг байснаа сүүл уед ганц хэлбэрийг ялгалеү дагуулах болжсээ.						

ЕРӨНХИЙЛӨН ХАМААТУУЛАХ НӨХЦӨЛТЭЙ ТИЙН ЯЛГАЛ						
Тийн ялгал	Харьяалах	Өгөх, орших	Заах	Гарах	Үйлдэх	Хамтрах
Нөхцөл	ж. ж. ж. ж.	ж. ж. ж. ж.	ж. ж. ж. ж.	ж. ж. ж. ж.	ж. ж. ж. ж.	ж. ж. ж. ж.
Товчлох хэлбэр	-	-	ж. ж. ж.	ж. ж. ж.	ж. ж. ж.	ж. ж. ж.
Одоогийн дуудлага	-ынхаа ² -ийнхаа ⁴ -ныхаа ² -нийхаа ²	-даа ⁴ -таа ⁴	-гаа ⁴ -ыгаа ² -ийгээ ²	-аасаа ⁴	-аапаа ⁴	-тайгаа ³

Жишиг ҮГС	нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > нээж > сүнж > дэг)	нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)	нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)	нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)	нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)	нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)
Кирилл ҮГСГЭР	ханжинхажа есхийнхий ханжинхажа есхийнхий	ханжинхажа есхийнхий ханжинхажа есхийнхий	ханжинхажа есхийнхий ханжинхажа есхийнхий	ханжинхажа есхийнхий ханжинхажа есхийнхий	ханжинхажа есхийнхий ханжинхажа есхийнхий	ханжинхажа есхийнхий ханжинхажа есхийнхий

Тайлбар: 4 · 4 -ийг хатуу дэвсгэрээр төгссөн үгэнд; 4 · 4 -ийг зөөлөн дэвсгэр болон эгшгээр төгссөн үгэнд эр, эмийг харгалzan дагуулна.

Төлөөний угийг тийн ялгалаар хувилгахуй		9 нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > нээж > сүнж > дэг)	10 нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)	11 нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)	12 нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)	13 нээж тэж тэж сүнж үе (дэг) (нээж < сүнж > дэг)
---	--	---	---	---	---	---

ОЛОН ТООНЫ НӨХЦӨЛ							
Нөхцөл	нээж тэж	нээж тэж	нээж тэж	нээж тэж	нээж тэж	нээж тэж	нээж тэж
Зөв бичих тайлбар	одоогийн дуудлага	-ууд -үүд	-ц	-д	-чууд -чүүд	-чуул -чүүл	-нар
Жишиг ҮГС	нээж тэж тэж сүнж үе	тэлссээ (н) болгоц шийн дэс дэс дэс дэс харгалзан дагуулна.	нээж тэж тэж сүнж үе	нээж тэж тэж сүнж үе	нээж тэж тэж сүнж үе	нээж тэж тэж сүнж үе	нээж тэж тэж сүнж үе

Кирилл үсгээр	Толонийн үзүүл тийн ялангуяа хувьшигийн	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	Сонинийн ишигчидын түүхийн нийтийн ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ ХХХХХ	ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ	ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ ТҮҮХ	Гаралтын жадалчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж	Гаралтын жадалчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж гүрвэлчилж
------------------	---	--	---	--	--	---	---

ҮЙЛИЙН ЦАГААР ТӨГСГӨХ НӨХЦӨЛ

Нохцол	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	
Одоогийн дуудлага	- -ЭЧ-	- -ЖЭЭ	- -В	- -лаа ⁴	- -нам ⁴	- -юу -ЮУ	- -на ⁴	муй
Цаг	Өнгөрсөн цаг							Одоо, ирээдүй цаг
Зөв бичих тайлбар	<p>-чухуй/чухи, -чи нөхцөлийг хатуу дэвсгэрээр төгссөн үгэнд; -жуухи /жухүү, -жэй нөхцөлийг зөөлөн дэвсгэр ба эшгээр төгссөн үгэнд шууд залгана.</p> <p>Бай / бэи, -ба / бэ нөхцөлийг Ө (б)-эр төгссөн үйл үгэнд залгавал гэдэс буюу Ө (бу / бү) гэсэн үе жийрэглэнэ. Бусад тохиолдолд шууд залгана.</p>							<p>Гийгүүлэгчээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд залгавал гэдэс жийрэглэн бичнэ.</p> <p>Гийгүүлэгчээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд залгавал гэдэс жийрэглэн бичнэ.</p>

Жиншил үсгээр	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А	А А А А А А А А А А А А А А А А А А
Тайлбар:	Тайлбар: Ө- - - - - - - - - - - - - - - - - -						

ҮЙЛИЙН БИЕЭР ТӨГСГӨХ НӨХЦӨЛ	
Нөхцөл	
Oдоогийн дуудлага	<p>-ТҮГЭЙ -ТУГАЙ</p> <p>-СҮГЭЙ -СҮГАЙ</p> <p>-ЧИЙ -ЧИЙ</p> <p>-ЧИЙ · ЧИЙ</p>
Tайлбар	<p>Шууд залгана.</p> <p>Гийгүүлэгчээр төгссөн үйл үгэнд залгавал гэдэс жийрглэнэ.</p>
Жишиг ygs	<p>Мэлхүүгийн дурсугацан</p> <p>Мэлхүүгийн дурсаач</p> <p>Мэлхүүгийн дурсаасан</p> <p>Мэлхүүгийн дурсаарах</p> <p>Мэлхүүгийн дурсаг</p> <p>Мэлхүүгийн дурсагтун</p> <p>Мэлхүүгийн дурсагтун</p> <p>Мэлхүүгийн дурсагтун</p>
Kирилл үсгээр	<p>-я -е -ө</p> <p>-я · -е · -ө</p> <p>-г -г -г</p> <p>-гтун -гтун -гтун</p> <p>Мэлхүүгийн дурсагтун</p>

Орчин цагийн ярианы хэлэнд байхгүй боловч монгол бичгийн хэлэнд элбэг тохиолддог зарим нөхцөл

Нөхцөл		ж
Утга нь	-гтун, -гтун	-я, -е, -ө
Жишиг ygs	Мэлхүүгийн дурсагтун	Мэлхүүгийн дурсагтун

ҮЙЛ ҮГИЙН ТОДОТГОН ХОЛБОХ НӨХЦӨЛ

Эдгээр нөхцөлийг гийгүүлэгчээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд залгахад гэдэс эсийрэглэнэ.

<i>Нөхцөл</i>	<i>Одоогийн дуудлага</i>	<i>Жинс</i>
		<p>Түүдээмшиг . Түүдээмшиг Түүдээмшиг . Түүдээмшиг</p>

Доорх нөхцөлийг үйл үгийн төгсгөлийг харгалзалгүй шууд залгаж бичнэ.

<i>Нөхцөл</i>	<i>Одоогийн дуудлага</i>	<i>Жинс</i>
	-даг ⁴	<p>Түүдээмшиг Түүдээмшиг</p> <p>Түүдээмшиг Түүдээмшиг</p> <p>Түүдээмшиг Түүдээмшиг</p> <p>Түүдээмшиг Түүдээмшиг</p> <p>Түүдээмшиг Түүдээмшиг</p>

Тайлбар: Гарах, үзэх гэсэн үйл үгийн үндэс нь **түүн - . туслах** - болно.

ҮЙЛИЙН НӨХЦӨЛДҮҮЛЭН ХОЛБОХ НӨХЦӨЛ

<i>Нөхцөл</i>	<i>Одоогийн дуудлага</i>
<p>ж-</p> <p>н-</p> <p>түүн-</p> <p>түүнч-</p> <p>(түүнч)</p> <p>и-</p> <p>и-</p> <p>и-</p> <p>и-</p> <p>и-</p>	<p>ж-</p> <p>н-</p> <p>түүн-</p> <p>түүнч-</p> <p>(түүнч)</p> <p>ж-</p> <p>н-</p> <p>түүн-</p> <p>түүнч-</p> <p>түүнч-</p>

<i>Tайлбар</i>	Эдгээр нөхцөлийг үйл үгийн төгсгөлийг харгалзалгүй шууд залгаж бичнэ. Гэхдээ зэрэгцэхийн - ж (-жу, -жу) хэлбэрийг эгшиг болон зөвлөн дэвсгэрээр төгссөн үгэнд; - ч (-чу, -чү) хэлбэрийг хатуу дэвсгэрээр төгссөн үгэнд залгадаг. Анхаарах нэгэн зүйл: ж · ч · чж нөхцөлийг ч -ээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд залгахад гэдэс буюу Ч гэсэн бүтэн үе жийрэглэн.	ж · ч · чж · ч · ч · чж · ч	-рүүн -рүүн
<i>Жишиг</i>		ж · ч · чж	-хаар ⁴
<i>Нөхцөл</i>		ж · ч · чж	-нгуут -нгуут
<i>Одоогийн дүүдлага</i>		ж · ч · чж · ч	-нгаа ⁴
<i>Tайлбар</i>	Эдгээр нөхцөлийг эгшигээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд шууд залгаж, гийнгүүлэгчээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд залгахдаа гэдэс жийрэглэн бичнэ. - ж · ч · чж нөхцөл бичгийн хэлэнд тохиолдоно.	ж · ч · чж · ч · ч · чж · ч	нөхцөл · нэхцэл нэхцэл · нэхцэл
<i>Жишиг</i>		ж · ч · чж	

ҮЙЛ ҮГИЙН ХЭВИЙН НӨХЦӨЛ

Нөхцөл	Түүхтэй	Түүхтэй	Түүхтэй	Түүхтэй
Одоогийн дуудлага	-уул -үүл	-аа ⁴	-лга ⁴	-ха ⁴
Зөв бичих тайлбар	Гийтуулгчээр тэгсэн үзэнд гэдээс жийрэгжэнэ. Богино эштээр тэгсэн үзэнд залгана.	Ург, хос эштээр тэгсэн үзэнд залгана. ҮгэД, Сү-ээс бусад гийтуулгчээр тэгсэн үзэнд залгана.	Үз . Лү . Лү . Лү . Лү	Гийгүүлэгчээр тэгсэн үзэнд залгана. ҮгэД, Сү гийтуулгчээр тэгсэн үзэнд залгана.
Жишээ үгс	Төгснийг үл харгалзан үгийн эр, эмийг баримталж шууд залгана.	Эгшиг болон зөвлөн дэвсгэрээр тэгсэн үзэнд эр, эмэр ялан шууд залгана.	Хатуу дэвсгэрээр тэгсэн үзэнд, эр эмийг харгалзан залгана.	Эгшигээр тэгсэн үзэнд шууд, гийтуулгчээр тэгсэн үзэнд гэдээс жийрэлэн залгана.

ҮЙЛ ҮГИЙН БАЙДЛЫН НӨХЦӨЛ

Нөхцөл	Түүхтэй	Түүхтэй	Түүхтэй	Түүхтэй
Одоогийн дуудлага	-чих	-зана ⁴	-цгаа ⁴	-схий
Зөв бичих тайлбар	Төгснийг үл харгалзан үгийн эр, эмийг баримталж шууд залгана.	Эгшиг болон зөвлөн дэвсгэрээр тэгсэн үзэнд эр, эмэр ялан шууд залгана.	Хатуу дэвсгэрээр тэгсэн үзэнд, эр эмийг харгалзан залгана.	Эгшигээр тэгсэн үзэнд шууд, гийтуулгчээр тэгсэн үзэнд гэдээс жийрэлэн залгана.
Жишээ үгс	Төгснийг үл харгалзан үгийн эр, эмийг баримталж шууд залгана.	Эгшиг болон зөвлөн дэвсгэрээр тэгсэн үзэнд эр, эмэр ялан шууд залгана.	Хатуу дэвсгэрээр тэгсэн үзэнд, эр эмийг харгалзан залгана.	Эгшигээр тэгсэн үзэнд шууд, гийтуулгчээр тэгсэн үзэнд гэдээс жийрэлэн залгана.

ҮЙЛ ҮГ БҮТЭЭХ ДАГАВРУУД	
жиргэ-	янш-
бархир-	алдарш-
хоржигно-	зохиц-
парчигна-	сэргүүл-
маргна-	гэрэлт-
гүншигана-	(зочижүйдэх) багад-
дервэгэнэ-	сүүлд-
урлагана-	хурлас-
хагал-	ижэрх-
дамжил-	саипаа-
усал-	шинэчил-
агна-, сөгнө-	бялхалз-

Монгол бичгийн зөв бичих дүрмийн хураангуй, мэдлэг шалгах сорил

Ш.Чоймаа, Д.Заяабаатар

Монгол улсын их сургууль,
Улаанбаатар 2009

Тус номын дижитал хувилбарыг МУИС-ын Монгол хэл
соёлын сургуулийн Эх бичиг-Алтай судлалын тэнхимиин
профессор Ш.Чоймаа багшийн зөвшөөрөл, заавраар
бэлтгэж оруулав.

Нэг дүгээр хэсэг

- Хавтас ... 1
- Дотор хавтас ... 2
- Оршил ... 3, 4, 5
- Монгол бичгийн цагаан толгой ... 6, 7, 8
- Урт эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 9
- Хос эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 10
- Дэвсгэр үсгийн тухай ... 10
- Тийн ялгалын нөхцөлийг зөв дагуулах нь ... 11
- Нэрийн хамаатуулах ёс, Түүнийг зөв бичих нь ... 12
- Ерөнхийлөн хамаатуулах нөхцөлтэй тийн ялгал ... 12

Хоёр дугаар хэсэг

- Олон тоо ... 13
- Үйлийн цагаар төгсгөх нөхцөл ... 14
- Үйлийн биеэр төгсөх нөхцөл ... 15
- Үйл үгийн тодотгон холбох нөхцөл ... 16
- Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбох нөхцөл ... 16, 17
- Үйл үгийн хэвийн нөхцөл ... 18
- Үйл үгийн байдлын нөхцөл ... 18
- Үйл үг бүтээх дагаврууд ... 19

Гурав дугаар хэсэг

- Нэр үг бүтээх дагаврууд ... 20, 21, 22, 23
- Холбох эгшгийн дүрэм ... 24, 25
- Дэвсгэр үсгээр төгссөн үйл үгс ... 26, 27, 28, 29
- Нүдлэн тогтоох уламжлалт бичлэгтэй үгс ... 30

Дөрөв дүгээр хэсэг

- Сорил ... 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42
- Сорилын хариу ... 43, 44

НЭР ҮГ БҮТЭЭХ ДАГАВРУУД											
Овог	Нийтийн нэр	Гэршилдэг нэр	Мэргэжилдэг нэр	Чигшилдэг нэр	Багийн нэр	Сургуульдэг нэр	Хөхөн дэвшиг	Хөхөн чөнгөлдөг нэр	Хөхөн амьдралж болгоо нийтийн нэр	Хөхөн амьдралж болгоо чөнгөлдөг нэр	Хөхөн амьдралж болгоо чөнгөлдөг нийтийн нэр
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан
Хувьсаралт	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан	Хан

ИЧГҮҮР	ИЧГҮҮР	ХААЛАЛ	ХААЛАЛ	ДӨНЖИН
ЗОВУУРЬ	ЗОВУУРЬ	БҮРЭС	БҮРЭС	ГҮНЖ
ТҮЛХҮҮР	ТҮЛХҮҮР	НӨХӨС	НӨХӨС	ХӨХӨГЧИН
ХАДУУР	ХАДУУР	ХАДААС	ХАДААС	ХАРАГЧИН
ХӨШҮҮН	ХӨШҮҮН	ХАВЧААР	ХАВЧААР	ХҮРЭЛЧ
ХАЛУУН	ХАЛУУН	ХАЛДЭР	ХАЛДЭР	БОРӨГЧ
ГАГНААРЬ	ГАГНААРЬ	ГАГНААРЬ	ГАГНААРЬ	СЭРЭГТЭЙ
ЭНДҮУ	ЭНДҮУ	ДЭВСЭР	ДЭВСЭР	ХАГАГТАЙ
ЯДУУ	ЯДУУ	АНИГАР	АНИГАР	БҮРХҮҮЛ
ХАГАГТАЙ	ХАГАГТАЙ	ҮЙЛДЭР	ҮЙЛДЭР	СОРУУЛ
БҮРХҮҮЛ	БҮРХҮҮЛ	ДЛЭЭХИЙ	ДЛЭЭХИЙ	СОНГУУЛЬ
СОРУУЛ	СОНГУУЛЬ	ХАВЧААХАЙ	ХАВЧААХАЙ	

ж	жимсэл	бухандай	жарил	жаржилж	иичмий	жаржилж	довцог
ж	жүрэлжилж	түргалдай	жаржилж	жаржилж	аимгай	жаржилж	дэлтэц
ж	жаржилж	заримдаг	жаржилж	жаржилж	ээдмэг	жаржилж	саальчин
ж	жаржилж	хонгилдог	жаржилж	жаржилж	холимог	жаржилж	тогооч
ж	жаржилж	чулгуут	жаржилж	жаржилж	хэлэмгий	жаржилж	ижэмсэг
ж	жаржилж	эрдэмтэн	жаржилж	жаржилж	даламгай	жаржилж	гоёмсог
ж	жаржилж	овжин	жаржилж	жаржилж	ичмхий	жаржилж	гутамшиг
ж	жаржилж	марзан	жаржилж	жаржилж	аймхай	жаржилж	ухамсар
ж	жаржилж	харз	жаржилж	жаржилж	ханиад	жаржилж	дарамт
ж	жаржилж	өвөгжөөл	жаржилж	жаржилж	суудал	жаржилж	дурсамж
ж	жаржилж	өвөгжөөр	жаржилж	жаржилж	тайрлас	жаржилж	баримjal
ж	жаржилж	баримжaa	жаржилж	жаржилж	хүүхэлдэй	жаржилж	ахмад

ХОЛБОХ ЭГШГИЙН ДҮРЭМ

Гийгүүлэгчээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд хувилгагч үсгээр эхэлсэн нөхцөл, дагаврыг залгахад холбох эгшиг (у, ү) буюу (ஷ) гэдэс жийрэглэн бичдэг. Үүнийг холбох эгшигийн дүрэм гэнэ. Эгшиг авахуулагч нөхцөл, дагаврыг хүснэгтээр үзүүлбэл:

Эгшиг авахуулагч нөхцөл, дагавар	Жинни	Кирилл үсгээр	Монгол үсгээр	Нийтийн
ходоронги	ходоронги	босоно	босоном	худалдааныг засхийнчилж
босор	босортуух	босортуух	босонтуух	худалдааныг босонтоо
жер	жертуух	жертуух	жертуух	худалдааныг босоосой
худалдааныг засхийнчилж	худалдааныг засхийнчилж	худалдааныг засхийнчилж	худалдааныг засхийнчилж	худалдааныг босуулж
худалдааныг босонтоо	худалдааныг босонтоо	худалдааныг босонтоо	худалдааныг босонтоо	худалдааныг босоосой
худалдааныг босоосой	худалдааныг босоосой	худалдааныг босоосой	худалдааныг босоосой	худалдааныг босоосой
худалдааныг босуулж	худалдааныг босуулж	худалдааныг босуулж	худалдааныг босуулж	худалдааныг босоосой

Тохиолдлын тайз	Хэрэгжүүлэх	Боссоор	Чиргуул	Задчилж	Барлаа
(Эхийн)	Хэрэгжүүлж	Хүргүүлжийн	Боссуул	Задчилж	Бослоо
Хэрэгжүүлэх	Хэрэгжүүлж	Боскуулж	Задчилж	Задчилж	Заджрамж
Хүргүүлж	Хүргүүлжийн	Балжуур	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Илийн
Хүргүүлжийн	Хүргүүлжийн	Балжуурдам	Задчилж	Задчилж	Надам

ж	жел	босгэ
х	хэлээ	хүрэгэй
х	хэлээ	хүрэгэй
ж	жел	жонголтой
Тайлбар: Ихэнх тохиолдолд « ж (д) · ө (б) · үү (х) · үү (т) · үү (ч, ц) · үү (ж, з) · үү (с) » зэрэг гийгүүлэгчээр эхэлсэн нөхцөл, дагаврыг үйлийн үгийн үндсэнд шууд залгана.		
— (ав-), - (хөв-), - (жив-) гэсэн ө (б) дэвсгэрээр төгссөн үйл үгэнд “б“-ээр эхэлсэн залгаврыг залгахад гэдэс буюу “ө“ гэсэн бүтэн үе жийрэглэн бичдэг.		

ДЭВСГЭР ҮСГЭЭР ТӨГССӨН ҮЙЛ ҮГС	
“H” төгссөн үүл үү	-ын- (-и)
-хан-	-ын- (-и)
-сун- (-)	-ын- (-и)
-чи- (-)	-ын- (-и)
-тун- (-)	-ын- (-и)
“Г” төгссөн үүл үү	-ын- (-и)
“Б” төгссөн үүл үү	-ын- (-и)
“Ү” төгссөн үүл үү	-ын- (-и)

зангиж -	(зангиж-)	ажир -	(ажир-)	шуурах -	шуурах (хавсар-)	гудар -	(гудар-)
жагсаалт -	(жагсаалт-)	асар -	(асар-)	хавир -	(хавир-)	гар -	(гар-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	бохир -	(бохир-)	хөөр -	(хөөр-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	нэмэр -	(нэмэр-)	хөвсөр -	(хөвсөр-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	нор -	(нор-)	хөнгөр -	(хөнгөр-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	нудар -	(нудар-)	хуухир -	(хуухир-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	нигээр -	(нигээр-)	хошиг -	(хошиг-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	холор -	(холор-)	хэдэр -	(хэдэр-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	хамар -	(хамар-)	хамаар -	(хамаар-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	хадар -	(хадар-)	хайдар -	(хайдар-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	хайр - морь /	(хайр- морь/	хайхар -	(хайхар-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	хайхар -	(хайхар-)	хүүр -	(хүүр-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	хахир -	(хахир-)	хахир -	(хахир-)
жинжилт -	(жинжилт-)	зар -	(зар-)	хавсар -	(хавсар-)	хүч хавсрах	(хүч хавсрах)

Алс-	(өөр-)	Алж-	(дэлс-)
Алс-	(сүр-)	Алж-	(ол-)
Алж-	(сүгсар-)	Алж-	(дэвс-)
Алж-	(самар-)	Алж-	(отои-)
Алж-	(сандар-)	Алж-	(язал-)
Алж-	(төвхор-)	Алж-	(өшпел-)
Алж-	(чир-)	Алж-	(ивэл-)
Алж-	(дүүр-)	Алж-	(язл-)
Алж-	(дүгээр-)	Алж-	(тэгс-)
Алж-	(дүүрээр-)	Алж-	(элэгл-)
Алж-	(төхөөр-)	Алж-	(эмтэл-)
Алж-	(тогхир-)	Алж-	(энэл-)
Алж-	(тор-)	Алж-	(анхил-)
Алж-	(тандар-)	Алж-	(хурдаас-)
Алж-	(шүүхир-)	Алж-	(арил-)
Алж-	(шудар-)	Алж-	(аял-)
Алж-	(хорс-)	Алж-	(агуул-)
Алж-	(шиүр-)	Алж-	(хийс-)
Алж-	(хийс-)	Алж-	(соңс-)
Алж-	(бос-)	Алж-	(дурс-)
Алж-	(баяс-)	Алж-	(долгис-)
Алж-	(шавхар-)	Алж-	(шывэр-)

2 дүрүүдийн түүрээсээ “II”

жүүхэл-	(ховхол-)	жүүн-	(дэлбэл-)	жүүлэл-	(сүсэл-)
жүүл-	(хэлтэл-)	жүүл-	(дийл-)	жүүл-	(судал-)
жүүн-	(хэмхэл-)	жүүл-	(туул-)	жүүл-	(шувтал-)
жүүхэл-	(ханхалт-)	жүүл-	(тул-)	жүүл-	(шагзалт-)
жүүл-	(хайлт-)	жүүл-	(тонил-)	жүүл-	(шалбал-)
жүүл-	(хуулт-)	жүүл-	(тэмүүл-)	жүүл-	(шаналт-)
жүүл-	(буурл-)	жүүл-	(тасалт-)	жүүл-	(сийлт-)
жүүл-	(буулгалт-)	жүүл-	(тайлт-)	жүүл-	(сэмэл-)
жүүл-	(боолт-)	жүүл-	(задалт-)	жүүл-	(салт-)
жүүл-	(зажилт-)	жүүл-	(зажилт-)	жүүл-	(цөмөлт-)
жүүл-	(бичалт-)	жүүл-	(зайлт-)	жүүл-	(цоолт-)
жүүл-	(балалт-)	жүүл-	(гэтэлт-)	жүүл-	(цахилт-)
жүүл-	(нугалт-)	жүүл-	(гашилт-)	жүүл-	(чүүлт-)
жүүл-	(нисалт-)	жүүл-	(гасалт-)	жүүл-	(мултатл-)
жүүл-	(нидалт-)	жүүл-	(гагалт-)	жүүл-	(донсолт-)
жүүл-	(нэвтэлт-)	жүүл-	(хөдөлт-)	жүүл-	(догдолт-)
жүүл-	(өлтөлт-)	жүүл-	(хөтөлт-)	жүүл-	(доголт-)
жүүл-	(өмөлт-)	жүүл-	(хугалт-)	жүүл-	(довтолт-)
жүүл-	(өтөлт-)	жүүл-	(хувилт-)	жүүл-	(дэнсэлт-)

НҮДЛЭН ТОГТООХ УЛАМЖЛАЛТ БИЧЛЭГТЭЙ ҮГС	
хүч	үгэр
худаг	уурга
гэнэт	сүү
цээн	хөө
хууль	одоо
лус (савдал)	шүүдэн
гол	бараа (холын)
тор	жиншээ
хос (хоёр)	дүнгэл
хор (хөөвлүүл)	шүйгэх
яах	дааган
ямар	па (буга)
гүйх	зоо
айх	хада (түү)
нуулмс	бийр
найм	нарийн
соёмбо	өвдөг
пэмбэ	өвс
	хүмс
	хүтга
	бялдууч
	бяслаг
	бяр
	бядуу
	нүрүү
	нүцгэн
	ноднин
	удган (өмбөө)
	нүрэл
	нүүх
	лантуу
	лааз
	юүлэх
	дүү
	гүү
	зы
	өрх
	өмсөх
	өлдөх

Монгол бичгийн зөв бичих дүрмийн хураангуй, мэдлэг шалгах сорил

Ш.Чоймаа, Д.Заяабаатар

Монгол улсын их сургууль,
Улаанбаатар 2009

Тус номын дижитал хувилбарыг МУИС-ын Монгол хэл
соёлын сургуулийн Эх бичиг-Алтай судлалын тэнхимиин
профессор Ш.Чоймаа багшийн зөвшөөрөл, заавраар
бэлтгэж оруулав.

Нэг дүгээр хэсэг

- Хавтас ... 1
- Дотор хавтас ... 2
- Оршил ... 3, 4, 5
- Монгол бичгийн цагаан толгой ... 6, 7, 8
- Урт эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 9
- Хос эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 10
- Дэвсгэр үсгийн тухай ... 10
- Тийн ялгалын нөхцөлийг зөв дагуулах нь ... 11
- Нэрийн хамаатуулах ёс, Түүнийг зөв бичих нь ... 12
- Ерөнхийлөн хамаатуулах нөхцөлтэй тийн ялгал ... 12

Хоёр дугаар хэсэг

- Олон тоо ... 13
- Үйлийн цагаар төгсгөх нөхцөл ... 14
- Үйлийн биеэр төгсөх нөхцөл ... 15
- Үйл үгийн тодотгон холбох нөхцөл ... 16
- Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбох нөхцөл ... 16, 17
- Үйл үгийн хэвийн нөхцөл ... 18
- Үйл үгийн байдлын нөхцөл ... 18
- Үйл үг бүтээх дагаврууд ... 19

Гурав дугаар хэсэг

- Нэр үг бүтээх дагаврууд ... 20, 21, 22, 23
- Холбох эгшгийн дүрэм ... 24, 25
- Дэвсгэр үсгээр төгссөн үйл үгс ... 26, 27, 28, 29
- Нүдлэн тогтоох уламжлалт бичлэгтэй үгс ... 30

Дөрөв дүгээр хэсэг

- Сорил ... 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42
- Сорилын хариу ... 43, 44

СОРИЛ

1. Тийн ялгалын нөхцөл буруу дагуулсан үгийн өмнөх дугаарыг дугуйл.
A. **Анхийн** 1
B. **Дэлгэрэн** 1
C. **Дэлгэрэн** 2
D. **Дэлгэрэн** 3
2. Өгөх оршихын тийн ялгалын - **дэлгэрэн** нөхцөл дагуулах үгийг тэмдэглэ.
A. ном
B. ирэх
C. улс
D. адгуус
3. Тийн ялгалын **дэлгэрэн** нөхцөлийг залгах булэг үгсийн дугаарыг дугуйл.
A. уул, үүл, гэр, байшин
B. самбар, шохой, ном дэвтэр
C. аав, ээж, морь, үхэр
D. авга, нагац, эгч, ах
4. Олон тооны нөхцөлийг зөв залгасан хэсгийн дугаарыг дугуйл.
A. **Онцгай** · **Түншний** · **Нийтийн** · **Хамгийн** · **Задний**
B. **Онцгай** · **Хамгийн** · **Түншний** · **Нийтийн** · **Задний**
C. **Хамгийн** · **Онцгай** · **Түншний** · **Нийтийн** · **Задний**
5. Зөв оноолтыг дугуйл.
A. 1-а, 2-б, 3-в, 4-г, 5-д
B. 1-б, 2-а, 3-д, 4-в, 5-г
C. 1-в, 2-а, 3-г, 4-д, 5-б
D. 1-г, 2-д, 3-б, 4-а, 5-в
6. Гийгүүлэгчээр төгссөн үйл үгийн үндсэнд залгахад эгшиг жийрэглэдээг нөхцөлийг ялган тэмдэглэнэ үү.
A. - **дэлгэрэн**
B. - **дэлгэрэн**
C. - **дэлгэрэн**
D. - **дэлгэрэн**
7. Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбохын - **дэлгэрэн** (-чу, -чу) нөхцөлийг аль үгэнд залгах вэ?
A. ундар-
B. унтар-
C. хентэр-
D. цөмөр-
8. Алдаатай хувилгасан үгийг ялган тэмдэглэ.
A. **Хамгийн**
B. **Задний**
C. **Онцгай**
D. **Түншний**
9. Монгол бичгээр бичихэд дөрвөн үеэс бутмэх үгийг олж тэмдэглэ.
A. явах
B. одох
C. давст
D. жимст
10. Үгийн бутцийн хувьд нэг булэгт үл багтах үгийг зурж тэмдэглэ.
A. буурь
B. суурь
C. дуурь
D. зоворь
11. Орчин цагийн монгол хэлний урт эгшигийг тэмдэглэсэн байдлаар, бусдаасаа сондгойрч байгаа уламжлалт бичлэгтэй үгийг олж тэмдэглэ.
A. инээ-
B. мишээ-
C. хичээ-
D. тэжээ-

12. **Өг-** гэсэн үйл үндсэнд - **г**, - **т**, - **ч** нөхцөлийг залгахад хэрхэн бичих вэ?

- A. Шууд залгана. B. Гэдэс жийрэглэн бичнэ. C. Өг гэсэн үе жийрэглэнэ.

13. **Өгүүл-** гэсэн үйл үндсээс 5 нэр үг бутээж бичнэ үү.

- A. B. C. D.

14. Монгол бичигт бусдаас онцлог бичлэгтэй үгийг ялгаж тэмдэглэ.

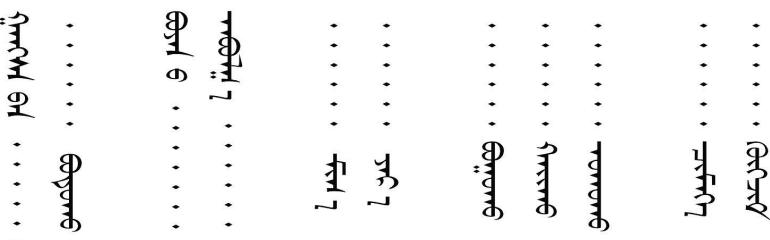
- A. хаалт B. даалт C. наалт D. саалт

15. Орчин цагийн монгол хэлний хос эгшигийг өвөрмөц тэмдэглэсэн үгийг олж тэмдэглэ.

- A. улайр- B. дайр- C. цайр- D. балайр-

16. Тохирох үгийг нөхөж бич.

- A. сэтгэх B. өглөг C. түүхий D. эрэх E. дуу

17. Хэвийн нөхцөлийг буруу дагуулсан үгийг ялган тэмдэглэ.

- A. Өүүсчлэг - B. Аялалж - C. Чижилж - D. Мэжжүүлж -

18. Төхжнэг, төхжнэг, төхжнэг, төхжнэг - гэх мэт үйл үндсэнд нэр үг үүсгэх

- **ж** (-хий) дагаврыг залгахад хэрхэн бичих вэ?

- A. Шууд залгана.
B. Үйл үг бутээх “-рэ” дагаврын эгшигийг гээж бичнэ.
C. Гэдэс жийрэглэн бичнэ.

19. Монгол бичигт үгийн 1-р үедээ “и” эгшиггүй үгийг олж тэмдэглэ.

- A. нягтрал B. ядрал C. ялгарал D. ялзрал

20. Хаалтанд буй үгийг цэгийн оронд нөхөж бич.

- A. (оюу) **Т**өрөж **Х**аалтанд **Ч**өрөж ..
B. (оёж) **Т**өрөж **Х**аалтанд **Ч**өрөж ..
C. (гариг) **Т**өрөж **Х**аалтанд **Ч**өрөж (гараг!)

21. Дэвсгэр гийгүүлэгчээр төгссэн үйл үндсийг ялган тэмдэглэ.

- A. гуяд- B. жолоод- C. цулбуурд- D. ташуурд-

22. Гэдэс давхарлан бичиж, урт эгшигийг тэмдэглэсэн үгийг олж дугуйл.

- A. тоос B. боос C. ноос D. зоос

23. **ҮНДСЭН** гэдэг үгийн үндсэнд үйл үг бүтээх -на дагаврыг зөв залгасан хэлбэрийг ялан тэмдэглэ.
- A. **ҮНДСЭНЛ** - B. **ҮНДСЭНЛ** - В. **ҮНДСЭНЛ** - Г. **ҮНДСЭНЛ** -
24. - **Л** (-л) дэвсгэрээр төгссөн үйл үгийн үндсийг ол.
 А. ээзл- Б. дөрөөл- В. булгал- Г. тариал-
25. Зөв оноолтыг дугуйл.
1. шил-	2. агуул-	3. нал-	4. зул-
а. - Ө -ээр төгссөн үйл үндэс		б. - Ө -ээр төгссөн үйл үндэс	
в. - Л дэвсгэрээр төгссөн үйл үндэс		г. - Л -ээр төгссөн үйл үндэс	
А. 1-а, 2-б, 3-в, 4-г		Б. 1-г, 2-а, 3-б, 4-в	
В. 1-б, 2-в, 3-г, 4-а		Г. 1-в, 2-г, 3-а, 4-б	
26. Зөв оноолтыг дугуйл.
1. ХУТГА	2. ХУТГАЛ	3. ХУДАГ	4. ХУТГАУ
а. хутга	б. хутаг	в. худаг	г. хутга-
А. 1-а, 2-б, 3-в, 4-г	Б. 1-г, 2-а, 3-б, 4-в
В. 1-б, 2-в, 3-г, 4-а	Г. 1-в, 2-г, 3-а, 4-б
27. Дараах үгсийг монгол бичгээр бичиж, түүхэн хэлзүйн үүднээс нэг үүрт эс баатах үгийг ялан тэмдэглэ.
А. хөрөө	Б. хутга	В. хялгас	Г. харуул (багаж)
28. "Барилга, унишлага, хашлаг" гэх мэт үгс дэх үйлээс нэр бүтээх -лга⁴, -лааг⁴, лаг⁴ дагаврууд монгол бичигт хэдэн янз хэлбэртэй вэ?
А. Цөм нэг ижил хэлбэртэй.	Б. Хоёр хувилбараар тэмдэглэдэг.
В. Бүгд өөр өөр хэлбэртэй.	Г. Дөрвөн хувилбараар тэмдэглэдэг.
29. Айлднам, айлдумай, айлдьою гэсэн үгийн **-нам⁴, -муй², -юу²** нөхцөл орчин цагийн монгол хэлний ямар нөхцөлтэй утга дүйх вэ?
А. -на ⁴	Б. -даг ⁴	В. -жээ, -чээ	Г. -лаа ⁴
30. Үйл үгээс нэр үг бүтээх - **М** (- **Н**) дагавартай үгийг тэмдэглэ.
 А. будлиан Б. хөгжөөн В. барилдаан Г. завшаан
31. Дараах -мж (- **Н**) төгсгөл бухий үгсийг сайтар ажиглаад, үйлээс нэр бүтээх -мж дагавар залгаж бүтээгүй үгийг олж тэмдэглэ.
А. ЗУУЗАЙ	Б. ЗЭЭЛ	В. МЭР	Г. ХАРУУЛ
32. Тохирох үгийг нөхжэй бич.
А. зуузай	Б. зээл	В. мэр	Г. харуул	Д. буурал
⋮ ⋮	⋮ ⋮	⋮ ⋮	⋮ ⋮	⋮ ⋮

33. Зөв оноолтыг дугуйл.

A. 1-а, 2-в, 3-б, 4-г	B. 1-б, 2-в, 3- г, 4-а
B. 1-г, 2-б, 3-а, 4-в	Г. 1-в, 2-г, 3-а, 4-б
1. Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбох “вч” нөхцөл	
2. Үйлээс нэр бүтээх “вч” дагавар	
3. Үйлдэлдэх хэвийн “лд” дагавар	
4. Үйлээс нэр бүтээх “лт” дагавар	

a. - Үйл

б. - Үйл

в. - Өлт

г. - Өлт

34. Монгол бичигт эгшгээр төгссөн үйл үндсийг ялган тэмдэглэ.

A. өлс-	Б. дэлс-	В. хус-	Г. хийс-

35. Монгол бичигт хэвийн (- Үйл) -лд дагавартай үгийг тэмдэглэ.

A. сүүлдэх	Б. дэлдэх	В. наалдах	Г. үйлдэх

36. Дараах үг үсгийн оньсогыг уншаад, хариуг тааж бичигтүн.

A.

«**Сүүлдэх**» «**Дэлдэх**» «**Наалдах**» «**Үйлдэх**»

.....

.....

Б.

«**Сүүлдэх**» «**Дэлдэх**» «**Наалдах**» «**Үйлдэх**»

.....

.....

В.

«**Сүүлдэх**» «**Дэлдэх**» «**Наалдах**» «**Үйлдэх**»

.....

Г.

«**Сүүлдэх**» «**Дэлдэх**» «**Наалдах**» «**Үйлдэх**»

.....

37. Монгол бичгийн уламжлалт бичлэгтэй үгийг олж дугуйл.

A. цол (алдар)	Б. хол (ойр)	В. гол (горхи)	Г. зол (жаргал)

38. Зөв оноолтыг олж тэмдэглэ.

А. 1-а, 2-в, 3-б, 4-г

Б. 1-б, 2-в, 3- г, 4-а

В. 1-г, 2-б, 3-а, 4-в

Г. 1-в, 2-а, 3-в, 4-б

1. улам

2. олон (цөөн)

3. олом (эмээлийн)

4. олом (усны)

а. Үлам

б. Олон

в. Олом

г. Олом

39. Үг бутэх ёсны үүднээс нэг загварт эс багтах үгийг зурж тэмдэглэ.

А. татвар	Б. загвар	В. дайвар	Г. чадвар

40. Монгол бичигт богино эгшгээр бичиж, уртаар дууддаг үгийг ялган тэмдэглэ.

А. магтаал

Б. сургаал

В. жагсаал

Г. тушаал

41. **Тан** - (суна-), **Хан** - (хана-), **Тун** - (туна-) зэрэг бага инхлэгээр төгссөн үйл

үндсэнд - Үн, - Тан, - Хан нөхцөлийг хэрхэн залгах вэ?

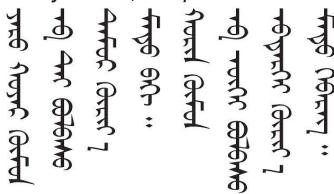
А. Шууд залгана.

Б. Бага инхлэг нь их инхлэг болно.

В. Гэдэс жийрэглэнэ.

Г. Ацаг жийрэглэнэ.

42. Их инхлэг бүхий үсийг ялган тэмдэглэ.
 - А. мужаан
 - Б. рашаан
 - В. цуглаан
 - Г. янчаан
43. "Нийтлэг, шүтлэг, мэдүүлэг" гэсэн үсцийн бүтэц дэх "лэг"-ийн тухаййд дараах бодомжийн аль нь зөв бэ?
 - А. Монгол бичигт бүгд ижил хэлбэртэй байдаг.
 - Б. Хэлбэр, үүргийн хувьд өөр дагаврууд.
 - В. Хоёр нь ижил.
 - Г. Үгийн бүтцээр задрахгүй.
44. Дараах сургаалыг уншаад, ямар зохиолын хэсэг болохыг тодорхойл.

- A. Д. Равжаагийн "Цаасан шувууны сургаал" B. Оюун түлхүүр
B. "Сэтгэлийг амраагч" хэмээх сургаал Г. Тоть шувууны сургаал
45. "Цагаан" гэсэн тэмдэг нэрээс 5 үйл үг бүтээж бичнэ үү.
 - 1.
 - 2.
 - 3.
 - 4.
 - 5.
46. Дараах үг үсгийн оньсогыг уншаад, хариуг тааж бичигтүн.
 1. «Цагаан»
 2. «Сүүдээ»
 3. «Түүхээ»
 4. «Түүхээ»
47. Одоо бидэнд олдоод байгаа монгол бичгээр уламжилсан дурсгалын анхныхын хэддүгээр зуунд хамаарах вэ?
 - А. XY зуун
 - Б. X зуун
 - В. XIII зуун
 - Г. XII зуун
48. Монгол бичгийн зөв бичих зүйн гол зарчим юу вэ?
 - А. утгазүйн зарчим
 - Б. үгзүйн зарчим
 - В. авиаизүйн зарчим
 - Г. түүхэн уламжлалт зарчим
49. Орос улсын Петербург хотын Эрмитажид хадгалаагдаж байгаа монгол бичгийн эртний дурсгалын нэрийг тэмдэглэ.
 - А. Мөнх хааны гэрэлт хөшөө
 - Б. Гүег хааны тамгын дардас
 - В. Ил хаадын бичгүүд
 - Г. Чингисийн чулууны бичиг

50. Эртний монгол хэлний үгийн 1-р үеийн "э" эгшиг нь "ө,ү" болж, орчин цагийн монгол хэлэнд ондоошсон үgs байдаг. Дараах үгсээс тийм үгийг олж тэмдэглэ.
- А. өгүүлэл Б. өвөлжөө В. өлзий Г. өндөг Д. өмч Е. өнгө
51. Тийн ялгалын нөхцөл буруу дагуулсан үгийн өмнөх дугаарыг дугуйл.
- A. B. C. D.
52. Харьяалахын тийн ялгалын - нөхцөл дагуулах үгийг тэмдэглэ.
- А. самар Б. самбар В. хамар (ам) Г. гавар (үнэгний)
53. Олон тооны нөхцөлийг зөв залгасан хэсгийн дугаарыг дугуйл.
- A. · · ·
B. · · ·
C. · · ·
54. Зөв оноолтыг дугуйл.
- А. 1-а, 2-б, 3-в, 4-г Б. 1-в, 2-г, 3-а, 4-б
В. 1-г, 2-в, 3-б, 4-а Г. 1-б, 2-а, 3-г, 4-в
1. 2. 3. 4.
а. булага (булга татах) б. болго! в. булага (амьтан) г. булаг (ус)
55. Гийгуулэгчээр төгссөн үл үгийн үндсэнд залгахад эгшиг авдаггүй нөхцөлийг ялан тэмдэглэнэ уу.
- A. - B. - C. - D. -
56. Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбохын - (-жу, -жу) нөхцөлийг аль үгэнд залган бичих вэ?
- А. баяс- Б. хорс- В. хас- Г. урс-
57. Алдаатай хувилгасан үгийг ялан тэмдэглэ.
- A. B. C. D.
58. Цагаар төгсгөх - (-чээ) нөхцөлийг залгах бүлэг үгсийг ол.
- А. шид-, хулд-, од-, ганд- Б. цад-, айлд-, өвд-, дурд-
В. бэлд-, ид-, дад-, алд- Г. аяд-, үүд-, халд-, үлд-
59. Гийгуулэгчээр төгссөн үл үгийн үндсэнд гэдэс жийрэглэн залгадаг бүлэг нөхцөлийг олж тэмдэглэ.
- A. - · - · - · - · -
B. - · - · - · - · -
C. - · - · - · - · -
D. - · - · - · - · -
60. Монгол бичгээр бичихэд дөрвөн үеэс бүтэх үгийг олж тэмдэглэ.
- А. сургалт Б. хөрст В. дарамт Г. гэрэлт

61. Үг бүтэх ёсны үүднээс нэг загварт эс баатах үгийг зурж тэмдэглэ. А. салбар Б. талбар В. тайлбар Г. цуулбар
62. Орчин цагийн монгол хэлний урт эгшигийг тэмдэглэсэн байдлаараа онцгойрч ялгарах үгийг олж тэмдэглэ. А. хураа- Б. хараа- В. хания- Г. тараа-
63. **Жие-** гэсэн үйл үндсэнд - өнгө, - өнгө, - өнгө нөхцөлийг залгахад хэрхэн бичих вэ? А. Шууд залгана. Б. Гэдэс жийрэглэн бичнэ. В. Өө гэсэн үе жийрэглэнэ. Г. Шүд жийрэглэнэ.
64. **Барь-** гэсэн үйл үндсээс 5 нэр үг бүтээж бичнэ үү. А. Б. В. Г. Д.
65. Бусдаас онцлог, уламжлалт бичлэгтэй үгийг ялгаж тэмдэглэ. А. суух Б. уух В. тухуу Г. буух
66. Орчин цагийн монгол хэлний хос эгшигийг өвөрмөц тэмдэглэсэн үгийг олж тэмдэглэ. А. суйл- Б. туйл- В. уйл- Г. хуйл-
67. Тохирох үгийг нөхөж бич.

А. торгох	Б. шударга	В. сүйх	Г. бараа	Д. мөч
68. Хэвийн нөхцөл залгахад гэдэс жийрэглэсэн үгийг ялган тэмдэглэ. А. өнгө - Б. өнгө - В. өнгө - Г. өнгө -
69. Өнгө - , өнгө - , өнгө - гэх мэт үйл үндсэнд нэр үг үүсгэх - өнгө (-хай) дагаврыг залгахад хэрхэн бичих вэ?
 А. Шууд залгана.
 Б. Үйл үг бүтээх “-ра” дагаврын эгшигийг гээж бичнэ.
 В. Гэдэс жийрэглэн бичнэ.
70. Монгол бичигт үгийн 1-р үедээ “и” эгшигтэй үгийг олж тэмдэглэ. А. ярах Б. ятгах В. ярих Г. яндах
71. Хаалтанд буй үгийг цээгийн оронд нөхөж бич.
 А.(цөм) өнгө(цөмийг) өнгө өнгө өнгө ..
 Б. өнгө өнгө ... (авлагаяа) өнгө өнгө ... (өглөгөө) өнгө өнгө ..
 В. өнгө өнгө ... (өглөгийг) өнгө өнгө ... (авлигад) өнгө өнгө ..

Монгол бичгийн зөв бичих дүрмийн хураангуй, мэдлэг шалгах сорил

Ш.Чоймаа, Д.Заяабаатар

Монгол улсын их сургууль,
Улаанбаатар 2009

Тус номын дижитал хувилбарыг МУИС-ын Монгол хэл
соёлын сургуулийн Эх бичиг-Алтай судлалын тэнхимиин
профессор Ш.Чоймаа багшийн зөвшөөрөл, заавраар
бэлтгэж оруулав.

Нэг дүгээр хэсэг

- Хавтас ... 1
- Дотор хавтас ... 2
- Оршил ... 3, 4, 5
- Монгол бичгийн цагаан толгой ... 6, 7, 8
- Урт эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 9
- Хос эгшгийг тэмдэглэх үндсэн зарчим ... 10
- Дэвсгэр үсгийн тухай ... 10
- Тийн ялгалын нөхцөлийг зөв дагуулах нь ... 11
- Нэрийн хамаатуулах ёс, Түүнийг зөв бичих нь ... 12
- Ерөнхийлөн хамаатуулах нөхцөлтэй тийн ялгал ... 12

Хоёр дугаар хэсэг

- Олон тоо ... 13
- Үйлийн цагаар төгсгөх нөхцөл ... 14
- Үйлийн биеэр төгсөх нөхцөл ... 15
- Үйл үгийн тодотгон холбох нөхцөл ... 16
- Үйлийн нөхцөлдүүлэн холбох нөхцөл ... 16, 17
- Үйл үгийн хэвийн нөхцөл ... 18
- Үйл үгийн байдлын нөхцөл ... 18
- Үйл үг бүтээх дагаврууд ... 19

Гурав дугаар хэсэг

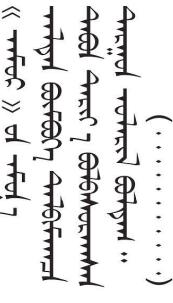
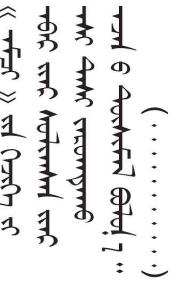
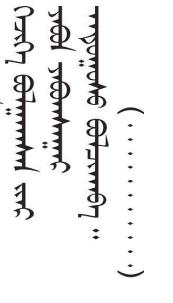
- Нэр үг бүтээх дагаврууд ... 20, 21, 22, 23
- Холбох эгшгийн дүрэм ... 24, 25
- Дэвсгэр үсгээр төгссөн үйл үгс ... 26, 27, 28, 29
- Нүдлэн тогтоох уламжлалт бичлэгтэй үгс ... 30

Дөрөв дүгээр хэсэг

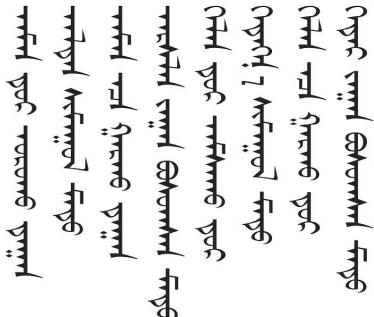
- Сорил ... 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42
- Сорилын хариу ... 43, 44

72. Монгол бичигт эгшгээр төгссөн үйл үндсийг ялан тэмдэглэ.
 А. ав- Б. хөв- В. цув- Г. жив-
73. Монгол бичигт гэдэс давхарлан бичиж, урт эгшигийг тэмдэглэсэн үгийг ол.
 А. буур Б. хуур В. нуур Г. уур (хилэн)
74. гэсэн нэр үгийн үндсэнд үйл үг бүтээх -на дагаврыг зөв залгасан хэлбэрийг ялан тэмдэглэ.
 А. - Б. - В. - Г. -
75. Монгол бичигт эгшгээр төгссөн үйл үгийн үндсийг ол.
 А. нудар- Б. гудар- В. хадар- Г. бадар-
76. Зөв оноолтыг дугуйл.
 А. 1-а, 2-б, 3-в, 4-г Б. 1-г, 2-в, 3-б, 4-а
 В. 1-б, 2-в, 3-г, 4-а Г. 1-в, 2-г, 3-а, 4-б
1. 2. 3. 4.
 а. хөхүүр (айргийн) б. хөхүүр (тамхины) в. гүүр г. хөөрөг (дархны)
77. Орчин цагийн монгол хэлний урт эгшигийг тэмдэглэсэн нийлэмжээр нь зүйлчилбэл, нэг бүлэгт үл багтах үгийг олж тэмдэглэ.
 А. зээл (өр) Б. хээл (хаахууль) В. дээл Г. дээр (доор)
78. Үйлээс нэр үг бүтээх бүлэг дагаврын өмнөх дугаарыг дугуйл.
 А. - - - -
 Б. - - (-) - - -
 В. - - - - (-)
 Г. - - (-) - -
79. “ ” хэмээх өгүүлбэр дэх -су нөхцөл орчин цагийн монгол хэлний ямар нөхцөлтэй утга дүйх вэ?
 А. -лөө Б. -в В. -е Г. -жээ
80. Үйлээс нэр үг бүтээх -аар⁴ дагаврын - хувилбараас өөр хэлбэрийг залгаж бүтсэн үгийг ол.
 А. эмжээр Б. бэлчээр В. тэвчээр Г. хавчаар
81. Дараах -лт (-) төгсгөл бүхий үгсийг сайтар ажиглаад, үйлээс нэр бүтээх -лт дагавар залгаж бүтээгүй үгийг олж тэмдэглэ.
 А. Б. В. Г.
82. Тохирох үгийг нөхжэй бич.
 А. хуурай Б. өрөм В. харц Г. мандал Д. хээл
 : : : : :

83. Дараах үгсийг монгол бичгээр бичиж, түүхэн хэлзүйн үүднээс гарал нэг үгийн үүрт эс багтах үгийг ялан тэмдэглэ.
- А. аюул Б. аймшиг В. аймаг Г. айдас

84. Монгол бичигт дараах үйл үндсийг төгсгөлөөр нь зүйлчилбэл, уг бүлэгт үл хамаарах үгийг ялан тэмдэглэ.
- А. хаш- Б. унж- В. туш- Г. таш-
85. Хэвийн - (-лд) дагавартай үгийг олж тэмдэглэ.
- А. харуулдах Б. зууралдах В. нуруулдах Г. хошуулдах
86. Дараах уг үсгийн оньсогыг уншаад, хариуг тааж бичигтун.
A.
B.
C.
D.
 |
|---|---|---|--|
87. Уламжлалт бичлэгтэй үгийг олж дугуйл.
- А. хир (буртаг) Б. шир (арьс) В. шим (мандал) Г. жир (энгийн)
88. Зөв оноолтыг олж тэмдэглэ.
A. 1-а, 2-в, 3-б, 4-г
B. 1-г, 2-б, 3-а, 4-в | B. 1-в, 2-а, 3-г, 4-б
Г. 1-в, 2-г, 3-б, 4-а |
|--|--|
1. асар (үлэмж)
A. | 2. асар- (сувилах)
Б. | 3. асар (майхан)
В. | 4. асури (тэнгэр)
Г. |
|-----------------------|--------------------------|------------------------|-------------------------|
89. Монгол бичигт богино эгшээр бичиж, уртаар дууддаг үгийг ялан тэмдэглэ.
- А. жийх Б. шийтгэх В. нийлэх Г. дийлэх
90. · · цэрэгт уг бүтээх дагавар залгахад хэрхэн бичих вэ?
- А. Шууд залгана. Б. Эцсийн гээнэ. В. Ацаг жийрэглэнэ.
91. Бага инхлэг (-) бүхий үгийг ялан тэмдэглэ.
- А. исгэлэн Б. хүслэн В. сэргэлэн Г. ётгөн
92. Монгол бичигт урт эгшигийг тэмдэглэсэн байдлаар нь дугаарласан үгсийн дарааллыг ажиглаад, цэгийн оронд тохирох үгийг олж тэмдэглэ.
1.	2.	3.	4.	5.	6.
- А. адуу Б. илүү В. индуу Г. бийр

93. Ямар зохиолын хэсэг болохыг тодорхойл.

- A. Монголын нууц төвчоо
- Б. Аргасун хорчиин домог
- В. Чингисийн өсөн өрлөгтэй өнчин хөвгүүний цэцэлсэн шастир
- Г. Гурван зуун тайчуудыг дарсан домог

94. Нэрээс үйл бүтээх - дагавар залгаж үүсээгүй үгийг олж тэмдэглэ.

- A. - Б. - В. - Г. -

95. "Дулаан" гэсэн тэмдэг нэрээс 5 үйл үг бүтээж бичнэ үү.

- A. Б. В. Г. Д.

96. Монгол бичиг авианы бичиг мөн үү? Зөв хариултыг дугуйл.

- А. үеийн бичиг Б. дүрс бичиг В. утгын бичиг Г. авианы бичиг

97. Монгол бичгийн үндсэн зүй тогтлоос өвөрмөц бичдэг, уламжлалт бичлэгтэй үгийг ялган тэмдэглэ.

- А. орчлон Б. дэлхий В. тэнгэр Г. огторгуй

98. Улсын Нийтийн Номын Сангийн үүдэнд монгол бичгээр бичсэн чулуун хөшөө байдаг. Тэр юунд зориулсан хөшөө вэ?

- А. Судар бичгийн хүрээлэн байгуулсны дурсгал
- Б. "Монгол данжуур" залж авчирсан тухай мэдээ
- В. Шашин төрийг хослон барьсан богд хааны зарлиг
- Г. Ардын засгийн анхны сургууль байгуулсан тухай тогтоол

99. Зөв оноолтыг дугуйл.

А. 1-а, 2-б, 3-в, 4-г	Б. 1-б, 2-в, 3-б, 4-а
Б. 1-б, 2-в, 3-г, 4-а	Г. 1-в, 2-б, 3-а, 4-г

1. ачаа тээх	2. эд юм	3. юм сан	4. тэгэх ингэх

100. Эртний монгол хэлний 1-р үеийн "э" эгшиг нь орчин цагийн монгол хэлэнд "ө, ү" болж ондоошсон үgs байдаг. Тийм үгийг олж тэмдэглэ.

- А. өргөө Б. өрх В. өлгий Г. өргөс Д. өндөр

101. Дараах -мжи (-) төгсгэлтэй үгсийг ажиглаад үйлээс нэр бүтээх -мжи дагавараар бүтээгүй үгийг олно уу.

- A. Б. В. Г.

102. Уламжлалт бичлэгтэй үгсийг тэмдэглэнэ үү.

- A. цол, шим B. хол, шир C. гол, хир D. зол, жир

103. Үг бүтэх загварын хувьд бүгд ижил буй бүлэг үгсийг олно уу.

- A. цайллага, шившлэг, бослого B. цэцэрлэг, завсарлага, цөллөг
B. дамжлага, чийглэг, мэндчилгээ G. эргүүлэг, алтлаг, байлга

104. Үг бүтэх загварын хувьд буруу үүссэн үг аль нь вэ?

- A. үйлдвэр B. олдвор C. олзвор D. авиалбар E. хуулбар

105. Аль нь монгол бичгийн зүй тогтлоос өөр бичлэгтэй вэ?

- A. үйлс B. өндөг C. нөхөд D. -нүүд E. сүүл

106. Зөв хэсгийг олно уу.

- A. ᠠᠪᠤ ᠨᡳᠶᠠᠮᠤᠯ ᠬᡩᠤᠮ ᠪᠠᠯᠤ ᠮᠤᠵᠥ ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ
B. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ ᠐ ᠠᠪᠤ ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ ᠐ ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ
C. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ
G. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ ᠐ ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ ᠐ ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ

107. Үйлээс нэр бүтээх - ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ дагавартай үгийг олно уу.

- A. чадалт B. гэрэлт C. судалт D. байлд E. наалт F. айлд-

108. Аль нь - ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ + ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ дагаврыг авах вэ?

- A. түлхүүр B. алчуур C. ичгүүр D. хадуур E. идуур F. сэлүүр

109. Алдаатай хэсгийг олно уу.

A.	B.	C.	D.	E.
ئەپەتھەن ئەپەتھەن ئەپەتھەن ئەپەتھەن
ئەپەتھەن ئەپەتھەن ئەپەتھەن ئەپەتھەن

110. Дараах өгүүлбэрүүдэд үгийг зүй зохисоор нь тохиуулна уу.

- A. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ B. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ C. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ D. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ E. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ F. ᠨᡢᠱᠤᠯᠤᠰ

1. ..

2. ..

3. ..

4. ..

5. ..

6. ..

7. ..

111. Аль нь - дагаврыг авах вэ?

- A. хазаар B. хуваарь C. хавчаар D. хуниар

112. Орчин цагийн монгол хэлний урт эгшигийг тэмдэглэх байдлаараа бусдаас ялгарах үгийг олно уу.

- A. бялдууч B. даавуу C. шуудан D. цавуу E. индүү F. гууль

113. Улсын нийслэлүүдээс буруу бичсэн нь аль вэ?

A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.

114. Үг бүтэх загвараараа ялгарах үг аль нь вэ?

- A. зориг B. хоног C. бээрэг D. бурхэг E. будаг

115. Эхээс алдаатай бичсэн үгийг олно уу.

- A. зонхов B. айлдсан C. бурханлаг D. эргүүлэг E. ариусгаж

«» ..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

СОРИЛЫН ХАРИУ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
A, Г	B	Г	B	B	B, Г	A, B	A, B	B	B	Г	B	Хамгаалалын түрэлтийн избор

14	15	16	17	18	19	20
Б	Б	Нийтэд 26 дэсийн бий болдог. 6-ийн мөнгөнийг 7-ийн хувьтой хийж 7. Хувьтой хийж шандын шансуу жилдээ бий. 6-ийн бий болдог.	Б	Б	Б	Г. Нийтэд Б. 6-ийн бий болдог. А. Хамгаалалын избор

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
Б	B	Б	B	B	Б	Г	B	A	B	B

32	33	34	35	36
Нийтэд 14 дэсийн бий болдог. 6-ийн мөнгөнийг 7-ийн хувьтой хийж 7. Хувьтой хийж шандын шансуу жилдээ бий. 6-ийн бий болдог.	Г	B	B	Г. Нийтэд Б. 6-ийн бий болдог. А. Хамгаалалын избор

37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
B	B	Б	Б	Б	A	Б	B	Г. Нийтэд Б. 6-ийн бий болдог. А. Хамгаалалын избор	

47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61
B	Б	Г	Б	В	Б	Б	Б	A	B	Б	Б	Б	Б	Б

Монголын бичигийн зөв бичиний түүрэтийн нийрэлийнүүд

62	63	64		65	66	67						68		
Г	В			Б	В							В		
69	70	71		72	73	74	75	76	77	78	79	80		
Б	Б			В	А	В	Г	Б	В	В	В	Б		
81	82						83	84	85	86		87		
Б							В	В	Б			А		
88	89	90	91	92	93	94	95		96	97	98	99	100	
Г	Б	Б	Г	В	В	Б			Г	В	Б	В	Б	
101	102	103	104	105	106	107	108	109	110		111			
В	В	А	В	Г	Г	Д	В	Б	1-А, 2-Б, 3-В, 4-Г, 5-Д, 6-Ё, 7-Е		Â			
112	113	114	115											
Б	Б	Д	Г											